tum quando de culpis plectendis quæstio institueretur; verum etiam cum de bonis ejus remunerandis ageretur, nihil omnino hiscere, nihil pro se loqui; sed judicem æquissimum deprecari, ne justitiam ipsam scrutetur, sed prostrato ignoscat. Divino nimirum Spiritu instinctus ex tunc præcognoverat vir sanctus Deum, cum ad judicium venerit, ipsas etiam justitias judicaturum; quemadmodum postea per os Davidis diserte minatus est dicens *Psalm.* cap. LXXIV, vers. 2 : « Cum accepero tempus, ego justitias judicabo; » quo etiam sensu postmodum a Malachia dictum est cap. III, 3 : « Colabit filios Levi, » id est, districte examinabit justos, qui per filios Levi designantur.

Deus etiam justitias judicabit.

Terribile profecto verbum, quod jure debeat maximum mortalibus timorem incutere, quemadmodum mox paulo post de semetipso Job confitetur dicens cap. IX, 28 : « Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. » Eadem judicii divini severitas, secundum S. Hieronymi expositionem, significatur his verbis *Soph.* I, 12 : « In tempore illo scrutabor Jerusalem in lucernis, » quæ loquendi formula duo significat, primum, scilicet exactissimam occultorum etiam criminum inquisitionem (nam qui domos rei alicujus investigandæ gratia scrutantur, accensam lucernam adhibent, quam ad omnia loca et omnes angulos perferunt, quo lumen solis penetrare non potest); deinde, reddendam esse rationem rerum etiam minimarum, et quæ oculorum aciem subterfugere videntur, cujusmodi sunt non verba tantum otiosa, sed otiosæ etiam cogitationes : hujusmodi enim, id est minutissima et subtilissima esse solent, quæ in domibus accensa lucerna investigantur. Denique eamdem severitatem expressit alibi regius Vates dicens *Psalm.* XCIII, 14 : « Quoniam non repellet Dominus plebem suam, quousque justitia convertatur in judicium, » ubi Theodoretus hanc *justitiam* ipsummet Christum interpretatur, hic enim in primo quidem adventu conversus est in misericordiam ; sed in secundo convertendus est in judicium. Verum communiter interpretes accipiunt de ipsamet divina justitia, quam Dominus in judicio exercebit : hoc sensu futurum est, ut justitia Dei, quæ modo dissimulat, et vindictam differt, in ultionis judicium convertatur, et ad exsecutionem procedat, ut significetur modo justitiam divinam ferre quidem sententiam secundum præsentem justitiam, sed interpellante misericordia non semper progredi ad exsecutionem; illo autem extremo die ad exsecutionem processuram

Judicii divini severitas.

Judicii tempus à ultionis.

Est autem hic judex adeo perspicax et acutus, ut ubi homines de justitia præsumunt, ibi malitiam deprehendat, juxta illud Parœmiastæ *Prov.* XVI, 2 : « Omnes viæ hominis patent oculis ejus, » seu, ut est in Hebræo, *mundæ sunt in oculis ejus*, hoc est, plerique hominum ita sunt erga seipsos affecti, ut omnes eorum actiones illis mundæ videantur; et statim subditur *ibid.* : « Spirituum ponderator est Dominus, » *q. d.* Videte quid de vobis sentiatis, non enim vos vestrarum actionum censores et æstimatores esse debetis, sed ipse Dominus : quare licet vos vestra opera bona esse credatis, tamen cum ad divini judicii trutinam vocabuntur, in qua subtilissimi spiritus et abditissimæ intentiones expendunturi, mala fuisse cognoscentur. Nemo igitur de sua justitia superbiat, sed de divino judicio contremiscat, et cum Jobo judicem suum deprecetur. Vide plura de divini judicii districtione *supr.* cap. VII, 8 et 21 annotata et explicata. Quid autem sua deprecatione Job consequatur ostendit, cum subdit :

Deus humanarum intentionum exactus trutinator.

16. ET CUM INVOCANTEM EXAUDIERIT ME, NON CREDO QUOD AUDIERIT VOCEM MEAM. — Adeo, inquit, veneror et revereor majestatem Dei, ut si quando me orantem exaudiat, mihi persuadere non possim vocem mei miselli homuncionis ab excelsissimo Deo exauditam fuisse. Quæ Jobi verba plane mirabilia exactam demissi ejus animi significationem continent : sic nimirum solet interdum usu venire, ut vir aliquis plebeius et gregarius, nullo nobilitatis titulo insignis, potentissimo cuipiam regi dudum famulatus, officium aliquod lautum et lucrosum, aut favorem quempiam rarum a rege per libellum supplex postulet, et obtineat; cujus certe rei, præter opinionem, felix exitus ut primum homini isti nuntiatur, nuntios prima fronte nonnunquam rejicit, jubens illos abire salvos, et dictitans se in animum suum inducere non posse, aut ullo modo credere regem homini abjecto tantum indulsisse : non quod nuntios istos mendaces esse opinetur, sed quod bonus et æquus suæ vilitatis et regiæ celsitudinis æstimator allato nuntio attonitus hæreat, neque tam cito rem tantam sibi persuadere possit. Plane similis est hic Jobi sensus, qui ex alta suæ imbecillitatis divinæque majestatis cognitione ac comparatione si quidpiam obtinuisset, sibimetipsi non satis credebat. Potuit etiam hæc credendi difficultas ex aliis capitibus proficisci, quæ ad orationem theologico more requiruntur : quis enim novit ita se orare ut exaudiatur? Non ergo diffidit de bonitate Dei (ut Hebræi volunt, et Robertus Stephanus *Schol. Biblic.* annotare minime erubescit) sed tantum significat sibi non constare se exauditum esse : persistit enim in ea, quam dudum posuit, sententia, scilicet nos de Dei nobiscum amicitia nequaquam esse certos.

Vers. 16. Job ex nimia humilitate non persuadet sibi se a Deo exauditum esse.

S. Thomas et Cajetanus idem aliter explicant, et dicunt, neque Jobum, neque alios, qui Deum assidue et ferventer orant, intelligere, an a Deo obtinuerint vota sua, vel quod ipsis magis futurum sit ex usu : quia cum a morbo aut hominum injuriis crucientur graviter, orentque ut ab illis naturæ aut fortunarum incommodis liberari concedat; etiamsi exorent quod vehementer orant; dubitant tamen, an ipsis ad salutem expediat magis sustinere adversa, quam optatis et secundis frui. « Contingit, inquit D. Thomas, quandoque quod hominem Deus exaudit non ad votum, sed ad profectum, sicut enim medicus non exaudit infirmum ad votum postulantem amoveri medicinam amaram, eo quod sciat eam esse salutiferam; exaudit tamen ad profectum, quia per hoc sanitatem inducit, quam maxime infirmus desiderat : ita Deus homini in tribulationibus constituto tribulationes non subtrahit, quamvis deprecanti, quia scit eas expedire ad finalem ejus salutem. Et sic licet Deus vere exaudiat, tamen homo in miseriis constitutus exaudiri se a Deo non credit. » Itaque hæc negatio concessio est, quia tam utiliter male petita negantur, quam utiliter bene petita concedunturi. D. Paulus II *Corinth.* XII, 8, ter Dominum rogavit, hoc est (interprete D. Chrysostomo ad eum locum) sæpe Dominum rogavit, ut discederet ab eo stimulus carnis suæ, angelus Satanæ, qui eum colaphizabat; et tamen nunquam impetravit, dicente Domino : « Sufficit tibi gratia mea. » An contemnebat Dominus suum Apostolum, cujus orationem non audiebat? minime profecto, imo potius majori virtute cumulabat; unde D. Augustinus *Epist.* 121, cap. XIV : « Nonnullis, inquit, impatientibus Dominus Deus quod petebant concessit iratus; sicut contra Apostolo negavit propitius. » Quod Apostolus non ignorans repulsam modeste tulit, imo alacrius et festivius exsultavit repulsam passus, quam si voti sui compos redderetur, dicens : « Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi, » quasi diceret, inquit S. Chrysostomus hom. 30 *in Genes.* : « Non solum postea liberari non requiro, sed etiam magna voluptate gloriabor in illis; » et paulo ante : « Nam cum Deus, inquit, aliquid nobis negat, non minus est quam si concessisset. » Cæterum Jobus cum æque ac Paulus liberari cuperet a diuturna illa duraque carnificina, idque iterum atque iterum oraret ardenter; neque tamen se labor ille remitteret, neque præterea (secus quam Paulus, qui divinum responsum acceperat) nosset sibi durum illud certamen futurum ex usu, immissumque magis a benevolo quam ab infenso Deo, dubitare merito poterat suas a Deo preces fuisse repulsas; quo dubio durante non poterat esse sine metu, quemadmodum is, quem sua culpa supplicio addixit capitali, etiamsi sibi ab eo, qui summam in eo genere potestatem habet, remissa sit culpa, et supplicium illud capitale depulsum; timet tamen non minus quam antea, nisi quis illum faciat de remissione et principis voluntate certiorem.

Sæpe Deus non exaudit ad vota, sed ad utilitatem.

In Deo aliquando concedere iræ est, negare misericordiæ.

Negatio aliquando non minus est quam concessio.

Vers. 17. 17. IN TURBINE ENIM CONTERET ME, ET MULTIPLICABIT VULNERA MEA ETIAM SINE CAUSA. — Reddit rationem cur timeat, et cur in eodem sit angore, etiam post adhibitas preces, quia num ad salutem et pacem fuerit exauditus ignorat : est enim valde horribile dubitare quemquam, an sibi habeat

Horribile est dubitare, an Deum quis habeat infensum.

infensum Deum, a quo momento temporis exstingui possit, aut torqueri vehementius. Illud *in turbine* metaphora est Scripturis usitata, ad declarandam vehementem Dei iram vel aliquam ab eo immissam afflictionem, quæ ad nos fragosi turbinis tumentisque procellæ omnia per quæ transit perdit, dissipat et convellit, pavoremque maximum animis injicit : sic dicitur *Jerem* XXIII, 19 : « Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet : » item *Isai.* XXVIII, 2 : « Ecce validus et fortis Dominus sicut impetus grandinis, turbo confringens. » Pro *in turbine* Septuaginta transferunt γνόφῳ, *caligine*, seu horribili obscuritate; quod autem ait *sine causa*, idem est quod sine culpa, sine meo merito : *causa* enim hic pro *culpa* accipitur, quæ propria pœnæ causa sive origo est. Et hic profecto sensus fidissimum Jobi animum in Deum demonstrat, quasi judicaret, se non ob crimina, sed ad meriti augmentum tot calamitatibus obsideri. Potest quoque illud *sine causa* sic exponi, ut subaudiatur aliquid, scilicet *manifesta*, et ab homine afflicto perceptibili : si enim homo afflictus perciperet causam, quare Deus eum affligit, et quod afflictiones sint ei utiles ad salutem, manifestum est, quod crederet se exauditum; sed quia hoc non intelligit, credit se non exauditum; et ideo non solum exterius affligitur, sed etiam interius : sicut infirmus, qui si nesciret se per medicinam amaram sanitatem obtenturum, non solum affligeretur in gustu, sed etiam in animo; et ideo subdit :

Job sine culpa affligitur, et nescit causam afflictionis.

18. NON CONCEDIT REQUIESCERE SPIRITUM MEUM, ET IMPLET ME AMARITUDINIBUS. — Non cessat, inquit, Deus animum meum stimulis perpetim urgere, ex quo efficitur ut amarulento afflictionis cibo exsaturer : non solum enim gratis et sine causa, id est sine ullo peccato, quod quidem in me sit, me ad extremum usque torquet et affligit; sed etiam absque ulla intermissione nullam quietis morulam concedit. Septuaginta reddunt, οὐκ ἐᾷ γάρμε ἀναπνεῦσαι, *non enim sinit me respirare;* quibus certe verbis Deum vigilem congressorem depingunt, qui omnes captet occasiones, neque ullas elabi permittat : etenim dum negotiorum dolorumve multitudine atque congerie nos fere opprimi animadvertimus, non posse nos respirare vulgo dictitamus; unde hoc abiit in proverbium jam a priscis illis temporibus, ad significandum nos facere aliquid indesinenter, et absque ulla vel minima intermissione. Sic postea Theophrastus *Charact.* cap. *de adul.* dixit omnia sedulo, diligenter et ἀπνευστὶ, id est *sine respiratione*, seu uno spiritu facere, quod idem est quod S. Hieronymus in quadam Epistola dixit « una saliva. » Jam vero nonnulli explanatores illa verba : « Non concedit requiescere spiritum meum, » vel illa : « Non sinit me respirare, » ad asthmaticum Jobi morbum pulmonisque arterias obturatas referunt, quod verosimile videtur; potest-

Vers. 18. Job absque cessatione affligebatur.

Job asthmate laborabat.

que hæc interpretatio cum prima coalescere; quandoquidem affectio utraque animi corporisque cohæreat, ex qua cooriatur amarulenta saturitas.

Denique potest etiam sic explicari: *Non concedit requiescere spiritum meum*, id est, *non sinit me mori*: mors enim, præsertim justorum, in Scriptura *somnus* et *requies* appellari solet; unde *Apoc.* XIV, 13, dicitur: « Beati mortui qui in Domino moriuntur: amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos. » Universim autem mors *somnus* dicitur, *primum*, quia sicut post labores diurnos homo se quieti ac somno tradit, ut die sequenti ad intermissos labores iterum vegetior resurgat: ita post vitam hanc laboriosam corpus hominis in sepulcro, tanquam quietis lecto, collocatur, in novissimo judicii die denuo a morte, velut a somno, divina virtute resuscitandum. *Deinde*, quia sicuti in somno cessant quidem exteriorum sensuum operationes, sed vires adhuc interiores vigent, ita in morte corpus quidem ab omni operatione cessat; anima vero viget, et suis adhuc utitur potentiis. Quoniam autem hæ rationes peculiariter sanctis competunt, jure merito in Scripturis non raro antonomastice sola illorum mors *somni* et *requietis* nomine insignitur: illi enim soli in hac vita proprie ac vere utiliter laborant, cum e contra iniquorum opera nil nisi vanitas sint, et res plane futiles ac inanes. Et quoniam in hac vita, quæ laboribus destinata est, quietem semper quærunt, in morte non requiescunt, sed a quæsita quiete ad perpetuam transeunt inquietudinem; justi autem soli, qui vitam honestis laboribus consecrarunt, in morte ab iis requiescunt, et sempiternis eorum fructibus reficiuntur: vide plura de justorum somno et quiete cap. IV, 13 annotata.

Mors sanctorum requies.

Mors in quo comparetur somno.

Peculiariter mors justorum somno assimilatur.

Vers. 19. et 20. 19 et 20. SI FORTITUDO QUÆRITUR, ROBUSTISSIMUS EST: SI ÆQUITAS JUDICII, NEMO AUDET PRO ME TESTIMONIUM DICERE: SI JUSTIFICARE ME VOLUERO, OS MEUM CONDEMNABIT ME: SI INNOCENTEM OSTENDERO, PRAVUM ME COMPROBABIT. — De Dei fortitudine vide quæ *supr.* vers. 4 dicta sunt; de judicii vero æquitate actum cap. VIII, 3: cæterum quoniam *sup.* vers. 14 breviter et summarie dixerat Job: « Quantus sum ego, ut respondeam ei, » id ipsum consequenter hic diffusius explicat, et simul assignat causam, quare non respondeat, sed judicem deprecetur. Quod enim aliquis audacter judici respondeat, potest ex duabus causis provenire, *primo* quidem si judex sit debilis, qui subditos coercere non possit; sed hoc excludit dicens: « Si fortitudo quæritur (scilicet in Deo ad subditos coercendum) robustissimus est, » utpote robur omne excedens, cujus potestati nemo valet resistere. *Secundo*, aliquis audacter respondet judici, quia confidit de sua causa, quod aliquando contingit, quia multos habet defensores seu excusatores; sed hoc excludit dicens: « Si æquitas judicii (scilicet *requiritur* secundum quam aliquis habens pro se multos testes absolvitur) nemo audet pro me testimonium dicere, » id est, nemo, nisi temerarius, dicere pro testimonio audebit me pium esse, cum id fugiat vi sua omnes non solum homines, verum etiam angelos. Nam in Deum tantum convenit quod dicit David *Psalm.* VII, 10: « Scrutans corda et renes Deus, » id quod ipse per Jeremiam confirmat cap. XVII, 10: « Ego Dominus scrutans cor et probans renes; » et ob eam rem Christus hominis etiam sanctissimi et singulari virtute præditi testimonium non magni facere, sed respuere videbatur dicens *Joan.* V, 33: « Vos misistis ad Joannem, et testimonium perhibuit veritati: ego autem non ab homine testimonium accipio; » et paulo post: « Ego autem habeo testimonium majus Joanne. » Quare vani et futiles homines sunt, qui hominum laudem aucupantur, et vehementer quærunt, eaque re se claros esse opinantur, quæ sit populari fama gloriosa; vanaque illa est et adumbrata, non solida et expressa gloria, quam *summam* atque *perfectam* lib. II *De Offic.* Cicero appellat, si constet ex tribus his; scilicet, si hominum vulgus diligat, si credat, si admiretur. Quam vanam potius gloriam esse extrema mortalium dies planum atque exploratum faciet: quare Job recte dicit pietatem et æquitatem suam bene alieno testimonio probari Deo non posse, nec etiam suo: aliquando enim in humanis quidem judiciis homo etsi non habeat aliquos testes pro se, confidit tamen de causa sua, innitens testimonio conscientiæ suæ.

Quibus de causis possit quis audacter respondere judici.

Nemo pro nobis potest dicere testimonium adversus Deum.

Christus pro se Joannis testimonium non magnificit, utpote hominis.

Laus hominis vana.

Sed hoc testimonium conscientiæ non potest valere homini contra redargutionem Dei, et hoc ostendit per singulos gradus, quos conscientiæ testimonium habet omnino tres: *primus* est, quando alicui conscientia sua testimonium reddit, quod sit justus, juxta illud *Rom.* VIII, 16: « Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod simus filii Dei; » sed hoc testimonium non valet contra divinam reprehensionem, unde subdit: *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me*, id est, si testificari audeam apud Deum me justum esse, ex ipsa mea testificatione secus esse convinceret, cum delictum non leve sit in tanto judicio, quod quispiam ignorat, pro certo aliquid affirmare, apostolo Joanne nos arguente I *Epist.* I, 8: « Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. » Adde, quod testimonium, quo quispiam laudat et commendat seipsum, vulgo inter homines pro nihilo ducatur, quanto magis a Deo contemnetur? omnibus enim exploratum est, unumquemque seipsum amare; ac propterea non malum se ducet, quem amat, præsertim cum suum sit, ut aiunt, unicuique pulchrum; et ob eam rem S. Paulus ait II *Cor.* X, 18: « Non qui seipsum commendat ille probatus est; » et proverbii locum obtinuit tritum illud: « Proprio laus sordet

Conscientia testimonium non valet contra Dei reprehensionem. *Primus* gradus testimonii conscientiæ.

Qui se justum dicit coram Deo seipsum condemnat.

Laus in ore proprio vilescit.

in ore: » neque raro accidit, ut qui recte egit, culpa fœdetur, dum recte facta commemorat, sive jactat. Cum igitur certum sit, neminem scire an sit Deo acceptus vel invisus, justus an injustus (excipe casum peculiaris revelationis) hoc ipso, quod quis seipsum decerneret justum ostendere, culpa temeritatis minime vacaret, sermoque ipse ad incertam justitiam asserendam intentus quædam audaciæ ostensio et præmatura sui ipsius condemnatio foret. *Secundus* gradus testimonii conscientiæ est, quando aliquis, etsi non præsumat se esse justum, tamen non reprehendit eum conscientia de aliquo peccato, secundum illud I *Cor.* IV, 4: « Nihil mihi conscius sum; » sed nec hoc testimonium valet contra Deum, unde subjungit: *Si innocentem ostendero* (id est ostendere tentavero) *pravum me comprobabit*, in quantum scilicet mihi vel aliis manifestabit peccata, quorum mihi non sum conscius; vel quod memoriam effugerint, vel certe, quod illa pro peccatis non reputaverim, quia, ut dicitur in Psalmis *Psalm.* XVIII, 13: « Delicta quis intelligit? » *Tertius* denique gradus est, quando aliquis etsi sibi sit conscius de peccato, tamen præsumit, vel quia non habuit malam intentionem; aut quia non fecit illud ex malitia vel dolo, sed ex ignorantia et infirmitate. Atqui nec hoc testimonium valet homini contra Deum; quapropter subdit:

Secundus gradus testimonii conscientiæ.

Tertius gradus testimonii conscientiæ.

Vers. 21. 21. ETIAMSI SIMPLEX FUERO, HOC IPSUM IGNORABIT ANIMA MEA, ET TÆDEBIT ME VITÆ MEÆ. — Apertissime fatetur Jobus catholicam doctrinam de incertitudine divinæ gratiæ, quæ ad comprimendos grandes animos et pia mansuetudine subjugandos opportunissima est: licet enim possimus gratiam in nobis esse nonnullis conjecturis advertere, non tamen aut scientiæ evidentia aut fidei divinæ certitudine agnoscere, id quidem scientia non assequitur, quæ rem aut per causam aut per effectus venatur; causa autem gratiæ divina voluntas est, ad quam cognoscendam nulla ratio naturalis ascendit *Rom.* XI, 34: « Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? » quasi diceret Paulus, neminem hanc voluntatem posse cognoscere, nisi Deus ipse illi sensa suæ mentis aperiat. Effectus vero gratiæ adeo occulti sunt et absconditi, ut eos neque sensus percipiat, nec cogitatio apprehendat, nec ipse intellectus, an a gratia manent, quæ nos Deo gratos facit, certo cognoscat. Neque fides divina ad credendum nos gratiam et amicitiam Dei habere citra specialem revelationem movet: quoniam licet fides asserat, hominem verbi gratia vere et ut necessarium est detestantem peccatum, divinam gratiam adipisci; tamen opinio et moralis existimatio falsitati ac deceptioni subjecta profitetur, me aut alium quempiam hanc peccati sufficientem detestationem promeruisse. Ex hac autem opinione non elicitur certa nostræ gratiæ cognitio, sed probabilis ac verisimilis quædam existimatio. Merito igitur Tridentina Synodus Sess. VI, cap. IX, can. 14 et 15, anathema dicit hæreticis asserentibus nos, divina ac speciali revelatione seclusa, certo et ex fide credere, gratiæ vitam et Dei amicitiam accepisse; quam S. Patrum verissimam certissimamque sententiam certe Scriptura divina non siluit: Salomon enim ait *Proverb.* XX, 9: « Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato? » *q. d.* Nullus id potest dicere, et sine ulla hæsitatione affirmare. Quam sententiam evolvens Venerabilis Beda in hunc modum scribit: « Non ait: *Quis potest cor mundum habere, et purus esse a peccato?* sed: *Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum a peccato?* » quia sunt qui largiente divina gratia possunt juxta humanum modum et cordis et operis munditiam habere; unde est illud dominicum *Matth.* V, 8: « Beati mundo corde; » nec tamen seipsum quisquam mundum credat corde, et immunem esse a peccato absque temeritate pronuntiet. Et idem Salomon alio loco ait *Eccles.* IX, 1: « Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei: et tamen nescit homo, utrum amore aut odio dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta: » munditiam et mentis puritatem adstruit, sed certam puritatis cognitionem negat; quam quidem possumus quibusdam conjecturis venari, non tamen infallibili notione apprehendere, Deo minime revelante: quoniam ex multis, quibus aliquid falsum subesse potest, puta ex eo quod bene sacramentum susceperim, aut sufficienter me disposuerim, aut ex aliis similibus, hæc gratiæ cognitio dependet. Quapropter non immerito Job ait: « Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, » ac si aperte diceret: Conditoris contra me judicia qua temeritate redarguo, qui ipsum me ex infirmitatis caligine ignoro? Hæc ergo vita spiritalis animæ non est nobis pariter ac vita naturalis comperta; cujus notionem tot impedimenta minus certam faciunt, tot dubitationes obscurant. Et quisque justus potest sibi precationem Davidis assumere *Psalm.* XVIII, 13: « Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo: » quoniam ipsa quæ nescimus nos sæpe maculant, nisi Deus, qui occultorum est conditor, quæ sibi displicent occulta detergat. Ob hanc autem gratiæ incertitudinem subjungit:

Nemo potest sine speciali Dei revelatione scire se esse in gratia.

Possumus et debemus esse puri a peccato; sed id non possumus scire, neque dicere.

Cognitio gratiæ pendet a multis quæ possunt fallere

ET TÆDEBIT ME VITÆ MEÆ, — quia scilicet nimis toleratu videtur difficile tanta mala pati, et interim hærere incertum, an in tantis malis sis simplex et Deo placeas, an vero displicеas; et sic potest vitæ tædium cum tenebricosa divinæ gratiæ ignoratione apte conciliari, ut æquum sit, tædeat nos ejus vitæ, quæ rei pretiosissimæ et felicissimæ dubium inducit. Profecto licet Jobus tot calamitatibus non infestaretur, merito exosam potuit habere vitam, cui certitudinem divinæ benevolentiæ deesse cognovit: hoc nimirum maxime angit Dei cultores, quod postquam se laboribus prolixis confecerunt, ignorent quo pertigerint;

Ob gratiæ incertitudinem merito sanctos tædet vitæ hujus.

hinc vehementer dolent, cum alte considerant, vel uno celerrimo affectu solere nonnunquam animum lethali culpa fœdari, et sempiterna morte interire. Nec immerito viros cordatos semper anxios atque exercitos habuit illa, quam oculis nostris offusam videmus, rerum humanarum nebula; præsertim ubi per hasce tenebras divina illa vox *Eccle.* IX, 1, auget terrorem : *Nescit homo utrum amore an odio dignus sit* : « Terribilis est locus iste, ait D. Bernardus serm. 23 *in Cant.*, et totius expers quietis : totus inhorrui, si quando in eum raptus sum. » Qui horror ne in ipsa quidem morte B. Hilarionem deseruit, qui licet præclare sibi conscius esset vitæ per annos prope septuaginta Deo consecratæ, cæco tamen horrore quasi per caliginem obversante his verbis animum jam e senili ac ruinoso corporis ergastulo eluctantem confirmavit : « Egredere, anima mea, quid times? egredere, quid dubitas? septuaginta prope annis servivisti Deo, et mori times? » Tametsi enim viri illi summi communi hominum suffragio, a quibus pene usque ad nominis consecrationem colebantur, in spem non dubiam venire poterant se Deo charos esse, et ipsi recte factorum se conscientia solabantur; non ignorabant tamen alia esse judicia Dei, alia hominum *Isai.* LV, 8 : « Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ; neque viæ vestræ viæ meæ, dicit Dominus. Quia sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, et cogitationes meæ a cogitationibus vestris. » Et tamen ab hac lance divinorum judiciorum pendet momentum amoris aut odii, electionis aut abdicationis, felicis aut infelicis æternitatis : uti Tollenarius noster eleganter ostendit *Spec. vanit. Eccles.* cap. IX, sect. 1.

22. UNUM EST QUOD LOCUTUS SUM, ET INNOCENTEM ET IMPIUM IPSE CONSUMIT. — Assertum istud unicum, de quo hic agit, totius doctrinæ Jobi caput est, quod ipse ingenue proponit, statuitque propugnare, scilicet justum æque ac impium vitæ hujus calamitatibus et ærumnis subjacere, divexari atque consumi : idem superius proposuerat, eo ipso quod se innoxie vixisse, et nihilo secius gravissima calamitate exerceri conquestus est, quod ipsius amici et concertatores sat intellexerant, et indigne ferebant, atque omnibus modis convellere nitebantur. Verbum illud *consumit* multa pollet energia ad vexationis magnitudinem exprimendam. significat enim illam vergere in mortem et interitum, *q. d.* Ergo incertus manet status gratiæ et peccati, cum justo et impio eadem æque obveniant : Deus enim non peccatores modo, quod libenter Baldad acciperet, sed etiam justos divexat, et sicut morte corporali indiscriminatim interimit, ita et afflictionibus mortalis vitæ promiscue obtundit. Illud quidem apud omnes in confesso est, veram virtutem ac sapientiam Deo displicere non posse, sed tamen in hujus universi gubernatione pœnarumque ac præmiorum dispensatione relinquitur obscurum, cujus vitam Deus acceptam habeat, aut contra supplicio vindicandam judicet : nihil enim in orbe lætum invenies, quod non improbos æque ac probos recreet; nihil illætabile, quod non probos æque ac improbos affligat. Mirabantur olim novella christianorum germina plantæque tenellæ D. Cypriani ævo in illa celebri Africæ contagione, se non minus quam ethnicos communi peste corripi; at Cyprianus occurrens huic errori lib. *De Mortal.* docuit, eos non idcirco vitæ communis ac miseriarum exsortes fore, quod Christo nomen dedissent; sed plus aliquanto passuros, cum Christus tanto ante prædixerit *Joan.* XVI, 33 : « In mundo pressuram habebitis. » Itaque neque communis contagio ullum genus hominum præterit, neque adversæ prosperæque fortunæ casus inter virtutem ac vitium discrimen agnoscunt; nec cœlum, dum beneficio suo inflexu mundum hunc sublunarem fovet, impios ab hoc beneficio excludit; neque terra, cum horrendo hoatu aperitur, urbesque deglubit, justos a communi exitio servat indemnes : ita Tollenarius noster, qui loco supra citato hæc pulchre ac fusius deducit. In his igitur omnibus calamitas similis, ratio absimilis; et quidem in re christiana, sicut Servator ipse noster ejusque purissima Mater acerbissimos dolores sustinuere, cum innocentia summa niterent, ita et virgines et martyres pene innumeri cum intemerato vitæ candore acerrimos cruciatus subiere, donec ingruente novissimo persecutionis nimbo gloriose tandem occumberent.

Probis ac improbis in hac vita omnia promiscue contingunt

23. SI FLAGELLAT, OCCIDAT SEMEL, ET NON DE POENIS INNOCENTUM RIDEAT. — Alludit ad id quod cap. VI, 9 dixerat : « Qui cœpit ipse me conterat, solvat manum suam, et succidat me; » quæ verba, uti et hæc, quibusdam valde dura videntur, sed non est cur asperior censendus sit hic loquendi modus, cum explanari pie ac leniter possit et debeat, uti Joannes a Jesu Maria in simili optime ostendit : Statuamus, inquit, hominem pium immani anxietate, dolore, derelictione tabescentem in hunc modum cum suspiriis altisque gemitibus cum Deo agere : Animadverto, summe Deus, te non impios tantum, sed pios etiam in hac mortali vita ærumnis conficere : age ergo me cœpisti graviter exercere, perge precor, interfice me diu suspirantem, ac pro dolore leniendo tibi supplicantem : videris quippe pios cultores tuos orantes despicere, dum eos minime exaudis, neque ullum benevolentiæ aut beneficentiæ signum exhibes : interime precor, ne me diuturnior cruciatus mœrentem in aliquam culpam propellat. Qui conquestionis et precationis modus nihil durum apud æquos rerum æstimatores portendit : quocirca neque Jobus hoc ipso sensu verba hujus versus efferens dure locutus censeri debet. Sane viri sanctimonia vitæ clarissimi dum morbis, tentationibus et afflictionibus infestarentur non

Job et sancti in calamitatibus sæpe mortem optant, idque laudabiliter.

raro mortem expetiere tanquam optabile redemptionis genus, quod votis multis flagitandum videretur.

Minime igitur hoc loco blasphemat Job, sed amare queritur, quia Deus tam lentis pœnis tamque variis ac reciprocis secum agit, tanquam his delectari videatur : videtur nempe Deus in humanis rebus ludere hominibusque ut pilis uti, idque vere et recte justissimas ob causas quas habet, de quibus vide Tertullianum in *Scorp.*, præsertim cap. VII. Licet Jobo et sanctis hic lusus peracerbus accidat, ideoque eum secundum se præcise spectatum exhorreant ac deprecentur, Deo tamen jucundum præbet spectaculum, ut ex S. Chrysostomo ad cap. II, 6 ostendimus : Dominus enim spectator orbis de cœlo in terram aspiciens super omnes filios hominum, videnque illos in duos exercitus divisos; in quorum altero justi apparent læti, clypeis patientiæ ornati; in altero injusti truces, gladiis offensionis instructi : his iratus irridet, de illis lætatur; et tanquam judex et spectator in cœlo tunc ridet, cum videt justos tribulari ac pati Hinc Job : « Si flagellat, occidat semel, et non de pœnis innocentum rideat, » *q. d.* Oporteret quidem, si tam innocentem quam impium ipse consumat, ut vel utrumque semel subitoque occideret, ut utrumque productiori cruciatu divexaret : cum tamen impii supplicium brevissimum sit, piorum vero diuturnum atque longissimum. Id forte demonstrans Psaltes dicebat *Psalm.* LXXII, 4 : « Quia non est respectus morti eorum, et firmamentum in plaga eorum. » Id quod ad propositum nostrum S. Ambrosius sic interpretatur : « Ergo et Job et David, qui flagellati hic sunt, firmamentum habuerunt in plaga sua : quia flagellat pater filium quem recipit; qui autem hic non flagellantur, ibi non recipientur ut filii. » O mirum! Ecce non aliud et non tutius pignus hæreditatis datur filiis Dei nisi flagellum, et qui non fert flagellum non admittitur ad regnum. Ex hoc igitur fonte varietas oritur inter justorum et injustorum flagella : horum enim flagella nec Dominus prospicit, nec ipsi firmamentum habent in plagis suis, quia vel fortunæ, vel hominibus vel casui illa referunt accepta; justi vero dum flagellantur et respiciuntur a Deo, et habent firmamentum in plagis suis : reputant enim apud se hæc non sorti et aleæ adscribenda, sed a Patre luminum tanquam filiis ut vermiculatas murænulas, ut aureos stimulos, ut amoris pignora, ut salutis signa et ut coronarum materiam esse immissa.

Dens certaminum nostrorum spectator.

Justis cur molestiora decernat in hac vita.

Justi fiunt omnipotentes in tolerando.

Jure igitur patientes filios et innocentes prospicit Pater luminum de cœlo, nam videt in eis similitudinem quamdam divinæ omnipotentiæ suæ; siquidem Deus omnipotens est in operando, filii autem Dei per gratiam ejus omnipotentes evadunt in patiendo : sicut enim proprium est Dei omnia facere, ita proprium est filiorum Dei omnia mala patienter sustinere. Non mihi credatur hac in parte, sed Philoni lib. *De Cher.* sic alte ac pie philosophanti : « Certe Deo proprium est facere, neque fas est illud ulli creaturæ adscribere; proprium autem creaturæ pati, quod quisquis ut peculiare necessariumque præceperit animo, facile feret casus vel gravissimos : contra, si alienum a se putarit, oppressus mole intolerabili sisyphiam pœnam sustinebit : » sic ille. Moralis vero philosophus Seneca in libro, cui titulus : *Quare bonis viris mala accidant*, constantiam Catonis sic extollebat : « Non video quid habeat in terris Jupiter pulchrius, si convertere animum velit, quam ut spectet Catonem jam partibus non semel fractis, stantem nihilominus inter ruinas publicas rectum; » sed Jovem nec oculos habentem nec videntem ad hæc spectacula inaniter invitabat. At sedens in cœlis, qui de cœlo prospicit super filios hominum, quid pulchrius in terris prospicere potest, quam videre innocentem cum ferro, cum feris, cum igne, cum tortoribus, cum efferis tyrannis prœliantem, et non semel fractum, sed undique laniatum, concisum undique, inter ruinas rectum persistere, constantem durare, tormenta vincere, carnifices superare, et simul triumphum de tyrannis ducere? Tunc vere Deus de pœnis innocentum ridet; uti S. Gregorius lib. IX *Moral.* cap. XV, alias XXI, philosophatur his verbis : « Si Job risum Dei, ejus *lætitiam* appellat, de innocentum pœnis ridere Dominus dicitur, quia quo a nobis ardentius quæritur, eo de nobis suavius lætatur : quasi quoddam quippe ex pœna gaudium facimus. »

Justorum patientia Deum maxime recreat.

24. TERRA DATA EST IN MANUS IMPII, VULTUM JUDICUM EJUS OPERIT : QUOD SI NON ILLE EST, QUIS ERGO EST? — *q. d.* Afflictionis meæ ac bonorum in hac vita hæc prima causa est, quod terra data et permissa sit impio, scilicet diabolo ejusque ministris impiis, regibus et hominibus; ille autem impius, sive diabolus, excæcat judices, eosque instigat, ut bonos deprimant, malos extollant, et omnia turbent. Quod si vero impius, ipsaque Dei permissio, licet justa, et occulta, hujus perturbationis et afflictionis causa non sit, dic ergo quis alius sit. Argumentum Jobi firmissimum est : cum enim verum assertum posuisset, pios, inquam, et impios laboribus et cladibus consumi, optassetque proinde supremo vulnere confici, ut ad requiem ex hac vita migraret, eamdem sententiam et votum confirmaturus in hunc modum eloquitur : Animadverto me neque in sententia neque in mortis optato exerrasse : res quippe mortalium ita inter se aptæ et connexæ sunt, ut necesse procul dubio sit eum qui in orbe terrarum versatur, quantumvis innocens sit, ingentia mala perferre. Terra nimirum æquo judicio, id exigente hominis peccato, permissa est Satanæ, qui antonomastice *impius* nominatur, ut quasi princeps hujus mundi multo cum comitatu dæmonum nocere cupientium, cum quibus nobis est colluctatio, « vultum judicum terræ operiat, »

Vers. 24.

Terra impiis a Deo permissa.

Innocentes hic in terra necessario multantur.

hoc est, obtenebret atque excæcet, ne candidissimam justitiæ lucem aspiciant, et insontes spolient, carcerique mancipent, ac supplicio afficiant, qui omnino absolvi deberent. Ex quo perspici apertissime potest, justos in hoc exsilio labore carere non posse. Neque vero de hac rerum dispositione declinanda mihi agendum, cum sit ineluctabilis divinæ providentiæ ordo : Deus enim id permittere decrevit, cum non sit alius supremus rerum Dominus, qui possit ea, quæ ad universalem mundi gubernationem pertinent, providere, bona efficere, mala item permittere, ut inde bonorum proventus copiosus exsistat. Si ergo terrarum orbis tot malis obnoxius est, ut justi omnino torquendi sint; profecto verum erit, permissam immissamque a Deo calamitatem culpæ argumentum non esse : neque mihi exprobrandum erit, quod jam dudum excruciatus, et in summum discrimen adductus, mortem pacatam ac tranquillam exoptem, quæ me a periculo delinquendi demum eripiat.

Ex calamitatibus non judicandum de proximo.

Vel etiam sic, *q. d.* Esto Deus terram corporis mei Satanæ impiissimo pro libitu discruciandam tradiderit, vultum nihilominus hominum me judicantium sic operuit, ut licet infirmitates meas videant, veram tamen earum causam minime cognoscant, quam ipse sibi ad tempus servavit arcanam. Nec ullo modo vult Deus, ut ex calamitatibus externis de interno proximi nostri statu unquam judicemus. Atque hoc est quod Christus sibi voluit, quando quidam *Luc.* XIII, 1 nuntiarunt illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificiis eorum : item de aliis quibusdam, quos in Siloe ruina turris oppresserat, eos nimirum necessario maximos fuisse peccatores, a quibus tantas Deus pœnas exegisset; temerarium siquidem judicium eorum corrigens subjunxit : « Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Putatis quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem? Non, dico vobis : sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. » Porro notandum illud *vultum judicum ejus operit*, q. d. Propterea diabolum totius terræ possessionem invasisse, ut terrenis muneribus judices excæcaret, excæcatosque in mille injustitias præcipitaret. Ne igitur judices internis animorum oculis excæcarentur, sine corporeis oculis ab antiquis pingebantur : adeo credebant vel ipsi ethnici suscepta etiam per solos oculos munera incorruptis judiciis adversari, et propterea in judices minime eligendos, qui se oblatis muneribus inescari paterentur : qua de re optimum tulit judicium Pontius ille Samnites apud Tullium lib. II *Offic.* qui dicebat, si sibi nasci contigisset quo tempore Romani dona accipere cœperunt, non fuisse passurum diutius eos imperare, ne scilicet munerum cupiditate abducti, a judiciorum integritate averterentur. Fuerunt quoque alii olim, qui judices sine manibus pingebant, ut Plutarchus, Isidorus Siculus, Clemens Romanus, D. Basilius pluresque alii testantur, significantes munera nec manibus capienda, nec oculis usurpenda : nam qui manibus capiunt, a pravis affectibus capiuntur : et qui vel solis oculis usurpant etiam animis excæcantur.

Diabolus terræ possessionem invasit, ut judices excæcaret. Judices, olim sine oculis et sine manibus pingebantur.

Vers. 25 et 26.

25 et 26. DIES MEI VELOCIORES FUERUNT CURSORE : FUGERUNT, ET NON VIDERUNT BONUM. PERTRANSIERUNT QUASI NAVES POMA PORTANTES : SICUT AQUILA VOLANS AD ESCAM. — Tres hic proponit similitudines elegantes ad fugam vitæ humanæ celeritatemque exprimendam : *prima* petitur a cursore seu viatore, qui felicia nuntiaturus neque die neque nocte interquiescit, ne alius celerior boni nuntii gratiam præcurrendo defloret, et munera præripiat : sub hac similitudine ait Jobus fugisse dies, neque vidisse bonum, quod ad significandum velocissimum transitum confert. Profecto viator sollicitus et sedulus vix ad mensam in hospitio sedet, vix modicum sibi somnum permittit, et licet obvias habeat res jucundissimas, puta congressores equestres, bellique simulacra, concentum suavissimum, amœnissimos hortos, salubres aquas, perbenevolos comites ei placere impense cupientes, aliaque similia oblectamenta, nihil cunctatur, nihil ex eis nisi obiter et per transennam delibare potest, et id quidem sollicite, ne cursum retardet : sic Jobus sibi visus est e bonis, quibus affluxerat prosper, vix quidquam et primoribus, ut aiunt, labiis ac festinato degustasse.

Dies vitæ cursori comparatur.

Secunda similitudo sumitur a navibus poma portantibus, quæ validis flatibus actæ celerrime transeuntes nullum sui vestigium post se relinquunt, quam similitudinem recte expendit S. Ambrosius *in Psalm.* I, ita scribens : « Etsi non videmur corporaliter ire, progredimur : nam sicut in navibus dormientes ventis aguntur in portus, etsi nullus quiescentibus sensus est navigandi; tamen cursus eos urget ad finem, et impellit ignaros : sic vitæ nostræ spatio defluente ad proprium unusquisque finem cursu labente deducitur : tu enim dormis, et tempus tuum ambulat : » sic ille, ubi multo plura addit eleganter in hanc rem. Sed cur Jobus non solum *naves*, sed *naves poma portantes*, dies suos appellat? ratio credo est, quia sicut hæ naves velocissimæ sunt, tum ne poma putrescant aut marcescant; tum ut alios mercatores præveniant, et citius ac carius sua vendant, ita et illi dies : ex Hebræo legi potest, *sicut naves piratarum*, vel *sicut naves voluntatis*; utraque lectio ad rem præsentem accommodata, *prior* quidem, quia naves piraticæ, cum sint insidiatrices, et mercibus vacuæ, et ad navigandum expeditæ, hujus vitæ fallacitatem, et vanitatem et fugacitatem optime repræsentant; *posterior* vero, quia sicut naves voluntatis, id est quæ secundum voluntatem navigantium feruntur, velocissime currunt, seu potius volant : ita velocissimos humanæ vitæ cursus, seu potius volatus, quam aptissime adumbrant. Quid si dicam

Vita navium cursu celerior.

humanam vitam nave celeriorem? profecto non erraverim, quia navis solum extra portum educta pelago decurrit; at humana vita etiam intra portum clausa suum interitum velificatur : testor illos duos geminos fratres, Jacob et Esau, de quibus textus *Gen.* XXV, 22 : « Collidebantur, inquit, in utero, » seu, ut Symmachus transfert, διέπλεον, *in similitudinem navis ferebantur*. Quid insolentius? adhuc erant quodammodo in portu et in anchoris, et jam velorum sinus in altum expandebant; nondum nati, et jam proscripti; nondum ab utero egressi, et jam ad tumulum propensi; nondum lumen aspicientes, et jam ad mortem festinantes. Porro Biblia Regia, Sanctes Pagninus, Cajetanus et Isidorus Clarius notant vocem originalem אבה *ebeh*, pro qua Vulgata *naves* posuit, nomen esse rapidissimi fluminis in Arabia, qui rapiditate sua secum quidquid in ipsum injicitur impetu incredibili abripiat, ita ut non tam cum velocissimis navibus, sed cum rapidissimi illius fluminis impetu comparatio sit, quo vita nostra non solum quam velocissime ad mortem decurrere, verum etiam retrorsum nunquam converti significetur.

Homines prius ad mortem quam ad lucem currunt.

Vitæ nunquam retrogreditur.

Tertia similitudo est ab aquila, quæ mox ac prædam inspexit, tanquam fulmen se e sublimi in terram jaculatur, ut animantia humi repentia corripiat atque discerpat. Pingit itaque campum uberem atque lætum et vernantem floribus, in eoque lepusculum erectis auriculis pedibusque ludentem, et securum sui; tum sublimem e nubibus aquilam, micantibus oculis acribusque tuentem, quæ composito alarum motu celerrime in prædam feratur. Addit hoc epigramma rei illustrandæ : « Dies mei pertransierunt sicut aquila volans ad escam : » hic impetus volantis aquilæ velocissimus omnino est, et prius leporem capreamve intercipit quam umbram ipsam videre potuerint; quæ plurimorum est hominum conditio, in quos suæ mortalitatis oblitos, et deliciis vitæ inhiantes, futuri ignaros, et nihil minus cogitantes mors involat, spoliatque celerius vita, quam suspicari de illius adventu in ea vitæ longioris opinione desiderioque potuerint. Id ipsum B. Job multis aliis locis inculcat, ut fere tantum in eam rem a Deo afflatus esse videatur : plurimæ enim sunt apud eum picturæ elegantes bono in lumine collocatæ, ad hanc fugam vitæ humanæ celeritatemque exprimendam : trecentæ visuntur apud illum imagines, emblemata illustria magno judicio excogitata, quorum utinam vel saltem unum in eorum mentibus inhæreret, qui toti in procurationem vitæ longioris intendunt, et seram beatissimamque senectutem sibi somniant.

Vita humana cum volatu aquilæ comparatur.

Vers. 27.

27. CUM DIXERO : NEQUAQUAM ITA LOQUAR, COMMUTO FACIEM MEAM, ET DOLORE TORQUEOR. — In principio capitis præcedentis arguerat Baldad Jobum, quod verba ejus dolore et nimia amaritudine plena essent, eo quod sæpius statim se moriturum dixisset *Job.* VIII, 2 : « Usquequo, inquit, loqueris talia, et spiritus multiplex sermones oris tui? » Ad hoc nunc respondet Job dicens : Si ad sermones meos, quos acrimonia plenos esse dixisti, perspexero, et juxta consilium tuum, o Baldad, statuero nequaquam ita loqui, nec amare plangere, sed tristem tetricumque vultum meum deponere, animumque resumere; vereor ne in hoc operam ludam, et in vanum sic meos singultus comprimam : tunc enim magis torqueor, ita ut vultus etiam meus immutetur, quia levamen est miseris posse flere, nam in dolore excitatur spiritus vehemens in præcordiis, qui si comprimatur, intus angustiam et dolorem non mediocriter auget. Hinc familiare est iis qui graviter afficiuntur verba gemituum et querimoniarum plena proferre, ut mœrorem exhalent suum, invalescit quippe, animumque pejus exasperat cohibitus mœror, non secus ac humor noxius, qui e corpore pellendus sit. Est tamen prudentis et constantis animi dolorem interdum dissimulare, aut saltem externo signo non prodere, præsertim si quis familiam alat, aut cum potestate aliis præsit, ne dolore suo aliis dolori sit; quandoquidem ita fere natura comparatum est, ut superiorum vultus subditorum imprimat et informet animos, et quos habet sensus ad aliorum pectora transmittat : quare Job quoad poterat dolorem suum non raro supprimebat.

Mœror compressus magis torquet.

Prudentis est nonnunquam dissimulare dolorem.

Vers. 28.

28. VEREBAR OMNIA OPERA MEA, SCIENS QUOD NON PARCERES DELINQUENTI. — Nihil excipit qui dicit *omnia* : in omni loco, de die, de nocte, quidquid ageret diceretve, aut intimi animi cogitatione reputaret : « Verebar, inquit, omnia opera mea. » Quid est *vereri?* Septuaginta exposuere disertius, σείομαι πᾶσι τοῖς μέλεσιν, *omnibus artubus commoveor*, ut non levem inanemque fuisse metum intelligamus : subdit rationem ad commovendum unumquemque meo judicio potentissimam, quod sciret oculum illum magnum atque luminosum æterni judicis arbitrique mundi in omnia intentum, et singula quæ fiunt et dicuntur aurea lance expendere, et acerbius quam humana mens cogitando consequi possit scelus puniturum. Hæc fides et puræ mentis cognitio cautum in omnibus et sollicitum pavidumque efficiebat; inde constantia in adversis, et demissi animi humilitas, et invictus in Deum amor, et aliæ magnæ et egregiæ virtutes effloruerunt. Hic Dei timor illum insterquilinio honoratum, in acerbis doloribus quietum, in bonorum exspoliatione contentum, in amicorum desplicientia humanum, in uxoris contumelia fortem et generosum reddidit : hoc timore munitus et cataphractus stetit in acie contra Satanam, illiusque dolos, vim, crudelitatem innocentis animi tolerantia et demissione superavit. Paria prope de aliis magnis viris dici possunt, quorum vita moresque divinis litterarum monumentis commendantur, in quibus sanctus hic metus semper eluxit; et vere mihi videor esse dicturus, timorem Dei dotem esse christianæ

Job omnia sua opera verebatur.

Timor Dei Jobum reddidit omnibus superiorem.

fidei, quam singulari omnes affectu exambire debeant : sapienter enim illud Tertullianus lib. *De Idol.* cap. ult. : « Inter scopulos, inquit, et sinus velificata spiritu Dei fides navigat, tuta si cauta, secura si attonita. » Hoc ergo timore quasi gubernaculo sic dirigitur vita justi adinstar navis, ut nullum unquam timere possit naufragium, nullum pavere malum, ac tempestatem culpæ trepidare nullam, peccatique nullum expavescere naufragium ; sed inter prospera et adversa semper ad salutis portum proram dirigit, dum navarchum habet timorem ; timorem quidem, sed tutum, cum ex sententia S. Augustini lib. IV *De Symb. ad Catech.* cap. I, sit « pavor ipse omni securitate appetendus : » nam pavoris pretio secura redditur animæ navis. Tali utebatur gubernaculo justus Job, et de tali regimine gloriabatur, cum asserebat : « Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti, » ubi expende hoc verbum *omnia*, quia perfectio oritur ex causa integra : nam *Jac.* II, 10, si quis « offendat in uno, factus est omnium reus. »

Timor Dei gubernaculum justi.

Unde Job timeret, cum non conscireret sibi de malo.

Sed qua via quave semita potuit ingredi timor in cor talis justi, qui ad fastigium perfectionis caput erexerat, quique ad cumulum bonorum operum jam pervenerat, qui holocaustis multiplicibus Deum placare studuit, qui affectum commiserationis exercuit, qui ministerium pietatis impendit, qui humilitatis culmen medullitus tenuit, qui beneficia largitatis expendit, quique ad virtutis metam currens per excellentiorem viam charitatis etiam inimicos dilexit? Quid ergo vir sanctus sua opera verebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari Deus erga iniquitates solet? Quid ergo est, quod mira opera faciens hæc ipsa etiam veretur pavens cum dicit : « Verebar omnia opera mea? » Consulatur oraculum S. Gregorii Magni, lib. IX *Moral.* cap. XVII, alias XXV, quod etiam sanctis pavorem incutere videtur, dum clare demonstrat de bonis quoque operibus esse timendum : sic enim ait : « Si placere Deo veraciter cupimus, postquam perversa subegimus, ipsa in nobis etiam bene gesta timeamus : » et jure quidem meritissimo : quis enim non pavebit? quis non formidabit, dum de cœlo Deus vel auditum faciet, vel jaculabitur judicium sic intonans *Psalm.* LXXIV, 2 : Cum accepero tempus, ego justitias judicabo ? » Quis non repetet cum Hugone *ibid.* : « Terribile verbum, quod non tantum peccata judicabit, sed et justitias, id est, bona opera examinabit? » Prudenter ergo S. Gregorius loco supra citato addit, « Sancti omne quod agunt metuunt : dum considerant ante quem judicem stabunt, considerant prava quam districte judicet, et bona opera quam subtiliter penset. » Revocentur ad trutinam ultima verba : « Bona opera quam subtiliter penset; » et ad memoriam revocetur differentia inter stateram, qua fœnum; et bilancem, qua ponderatur aurum : in illo parvipenduntur et libræ ; in hoc magni fiunt etiam scrupuli et dragmæ. Eadem diversa lege vel in statera penduntur iniqua opera, quæ fœnum sunt, sub quo justitiæ currus stridet, sed pingui minerva examinantur : quia in fronte portant bestiæ ac mali publici characterem. At bona opera quasi aurum subtili libratam subtiliter pensantur, ut intentionis dragma, finis grana, cogitationis atomi et pulveris etiam ratio sic æstimentur, ut si ob vanam et nullius momenti gloriam facta sint, ob ipsam damnentur. Merito igitur verebatur justus Job, ut Nicolaus de Lyra ad hunc locum insonat, « ne esset ibi aliquid injustum : modus enim hominis diligenter suam innocentiam custodientis est semper timere, ne aliquid injustum faciat. » O terque quaterque beatus justus, qui duos habet innocentis vitæ custodes, timorem hinc, inde amorem : nam, ut S. Hieronymus, a Beda in *Scint.* cap. XII, de timore citatus, ait, « nulla res nos servat ab omni peccato immunes sicut timor supplicii et amor Dei. »

Quia Deus justitias judicabit.

Bona opera auri statera examinantur.

Sed quomodo Job vere hoc dicere potuit : « Sciens quod non parceres delinquenti ? » si enim delinquenti non parcitur, quis unquam ab æterna morte eripietur, cum a delicto nemo mundus reperiatur? Si delinquenti non parcitur, quomodo dicitur *Rom.* III, 23 : « Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei? » Si delinquenti non parcitur, quomodo nos Præcursor hortatur, *Matth.* III, 2 : « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum? » Sed certe aliud est non parcere delinquenti, et aliud non parcere pœnitenti : illi jure non parcitur; huic autem indulgentia non denegatur. Non est mea solutio, sed oraculum Pontificis loco superius citato sic statuentis : « An pœnitenti parcit, et delinquenti non parcit? Quia cum delicta plangimus, nequaquam tamen delinquentes sumus; delinquenti ergo Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine ultione non deserit : aut enim ipse aut homo pœnitens punit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. » Sic contraria contrariis curantur, et dedecus decore emendatur; unde, ut Lyranus *ibid.* ait, « Ad Deum non pertinet dimittere dedecus culpæ sine decore justitiæ; at justus ab hoc dedecore non per arma, per cædes, sed per timoris frænum invictus declinat. Denique eamdem Dei judicis severitatem expressit alibi regius Vates dicens *Psalm.* XCXIII, 14 : « Quoniam non repellet Dominus plebem suam, etc., quoadusque justitia convertatur in judicium, » ubi Theodoretus hanc *justitiam* ipsummet Christum interpretatur : hic enim in primo quidem adventu conversus est in misericordiam, sed in secundo convertendus est in judicium. Verum communiter interpretes accipiunt de ipsa divina justitia, quam Dominus in judicio exercebit : hoc sensu futurum est, ut justitia Dei, quæ modo dissimulat, et differt vindictam, in judicium ultionis convertatur, et ad exsecutionem procedat ut

Deus non parcit delinquenti, sed pœnitenti.

Judicii divini severitas magna.

judicetur : quia modo justitia divina fert quidem sententiam secundum præsentem justitiam, sed ad exsecutionem interpellante misericordia non semper progreditur; illo autem extremo die mandabitur exsecutioni. Est autem Deus judex adeo perspicax et acutus, ut ubi homines de justitia præsumunt, ibi malitiam deprehendat, juxta illud Paremiastæ *Prov.* XVI, 2 : « Omnes viæ hominis patent oculis ejus, » seu, ut est in Hebræo, *mundæ sunt in oculis ejus*, nempe ipsius hominis, seu *in oculis suis*, hoc est, plerique hominum ita sunt erga seipsos affecti, ut omnes eorum actiones illis mundæ videantur. Et statim subditur : « Spirituum ponderator est Dominus, » *q. d.* Videte quid de vobis sentiatis : non enim vos vestrarum actionum censores et æstimatores esse debetis, sed ipse Dominus : quare licet vos vestra opera bona esse credatis ; tamen cum ad divini judicii trutinam vocabuntur, in qua subtilissimi spiritus et abditissimæ intentiones expendunter, mala fuisse cognoscentur; nemo igitur de sua justitia superbiat, sed cum Jobo de divino judicio contremiscat

Intentionum etiam trutinator est Deus

Vers. 29.

29. SI AUTEM ET SIC IMPIUS SUM : QUARE FRUSTRA LABORAVI? — Appetitus sensitivi affectus est, ac si Jobus diceret : Nescio quid agam in summo hoc agone : ego sic vixi, ut omnia opera cum Dei timore ad legis divinæ lineam exigere studerem, certo sciens, Deum de me pœnam sumpturum, si quid mali committerem, et tamen nunc æque ac sceleratus quisque discrucior; quid ergo mihi profuit labor meus? *Impius* autem hoc loco dicitur, non qui sit, sed qui ut impius tractetur, vel qui impius videatur; et quidem compertum est, Jobum suis amicis impium visum fuisse, ut in hoc Christum præferret, qui *Isai.* cap. LIII, 10, et *Marc.* XV, 28, « cum iniquis reputatus fuit. » Potest ergo sensus Jobi ad partem hominis inferiorem pertinere; in quo certe sensu ad afflictorum solatium observandum est, ejusmodi lamentum esse hominibus piis desolationem, tenebrasque interiores patientibus familiare. Satis quippe frequenter tales, postquam longam vitæ inculpatæ viam emensi sunt, in hos modos lugubres verba faciunt : Ego quoad potui Deum colui; ab omni labe vigilanter abstinui; Deum quam impense valui precatus sum; quomodo ergo tam severe a Deo repellor ? quomodo Deo invisus sum? quid mihi profuit labor perseveranter exhaustus? etc. Non absimiles animi affectiones perpessus est David, quando post vitam cum exacta pietate transactam in afflictione constitutus quasi quæribundus dixit *Psalm.* LXXII, 13 : « Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas? Et fui flagellatus tota die : et castigatio mea in matutino, » id est, ergo frustra tam sedulo conatus sum ab omni crimine purum me servare, et cum innocentibus habere communicationem, frustra cogitationes, frustra actiones emundavi; et cor quidem justificavi nihil mali cogitando, manus vero inter innocentes lavi nihil iniqui agendo : at tamen æque ac si flagitiis operam dedissem, et sceleribus me coinquinassem, de piis cogitationibus probisque operibus assidue fui reprehensus, et increpitus singulis matutinis, ac si ad hoc evigilassem ut castigarer pro peccatis et flagellarer. Similis omnino est verborum Jobi sensus, *q. d.* « Si autem et sic, ut vos Eliphaz et Baldad censetis, impius sum, » hoc est, si cum pietatem colere studuerim adhuc pietatis expers remaneo; « quare frustra laboravi ? » quare incassum de sudavi? Profecto frustra pro pietate laboratum est, si pietas parta non sit; frustra item pietas a me parta est, si mihi res inutilis sit, et nullum ex ea fructum percipiam, sed impiorum sustinere cogar supplicia : istiusmodi nempe sensum habent hæ Jobi expostulationes et querimoniæ, quibus illico respondens, et semetipsum quodammodo erudiens corrigensque subjungit :

Job in figuram Christi impius reputatus fuit.

Quales esse soleant querelæ hominum spiritalium in tribulatione.

Vers. 30 et 31.

30 et 31. SI LOTUS FUERO QUASI AQUIS NIVIS, ET FULSERINT VELUT MUNDISSIMÆ MANUS MEÆ : TAMEN SORDIBUS INTINGES ME, ET ABOMINABUNTUR ME VESTIMENTA MEA. — Quantumvis, inquit, mihi mundus videar, et aquis ex liquefacta nive manantibus studiose lotus, et in manibus meis, magnorum operum administris, splendor appareat puraque mundities; nequaquam tamen omnino innocentem coram Deo cardiognoste me jacto : quia quantumcumque ad puritatem conor, tamen sordibus quibusdam occultis, « intinges me (id est intinctum ostendes : quoniam « necesse est de terreno pulvere humana corda sordescere, » ut S. Leo ait), et abominabuntur me vestimenta mea, » id est, abominabilem ostendent me membra vel opera mea : ita S. Gregorius ad hunc locum. Vel per hypallagen : Abominabor ego vestimenta mea, hoc est opera et studia, quæ antea mihi ut decora et pulchra placuerant : hæc enim in tuo judicio videbo esse fœdata, et aliqua labe inquinata. Cæterum hæc possunt quoque cum S. Chrysostomo et Pineda nostro intelligi non de culpa, sed de pœna, *q. d.* Sordibus morbi et ulcerum immerges me, licet insontem adeo, ut vestes meæ nitidæ videantur exhorrescere sordidissimum corpus contingere, ut sit quasi prosopopœia. Notat hic Philippus hanc Scripturæ sacræ regulam, scilicet, ubi est aliquarum rerum excessus non raro sensum insensibilibus rebus attribui : sic *Luc.* XVII, 40, lapides dicuntur clamare : sic *Deuter.* XXXII, 1 ; *Sap.* V, 21 ; *Gen.* XVIII, 20, cœlum et terra audire, testari, pro Deo pugnare orbis terrarum, peccata clamare in cœlum, et hoc loco vestimenta abominari. Cæterum hic in illa lotionis mentione alluditur ad antiquissimum purificandi ritum per lotionem fieri solitum, priscis valde familiarem et usitatum, qui in hunc finem ante fores et templorum vestibula cantharos et salientes aquas habere consueverunt, quibus oraturi atque in templum ingressuri manus lavarent.

Mundus, in quo Deus non aliquid labis reperiat.

Antiquissimus per lotionem purificandi ritus

Hue spectat labrum illud æneum *Exod.* XXX, 18, quod postmodum ex divino præcepto Moyses confici curavit; in quo Aaron et filii ejus manus et pedes abluerent; hinc frequentes apud Hebræos lotiones, et quæ *Marc.* VII, 4 dicuntur in Evangelio *baptismata*. Quo in genere ita fuerunt in purganda omni contaminatione diligentes, ut non modo volam et digitos, sed usque ad cubitum ipsum e communi ritu manus lavarent, ut auctor est Theophylactus *in Marc.* cap. VII, 4. Mosaici porro præcepti vim ac mysterium expendens Philo librum suum *De Vict. offer.* sic auspicatur : « Offerenti victimas lex præcipit, ut purus fiat corpore et animo : *animo* quidem a passionibus, et morbis ac vitiis tum dicta tum facta corrumpentibus; *corpore* vero a maculis, quibus coinquinari solet. Utrique autem congruentem excogitavit expiationem : *animo* quidem per bestias sacrificio præparatas; *corpori* vero per lavacra et aspersiones; » atque ex hac forte disciplina Septuaginta interpretes apud Josephum lib. XII *Antiq.* cap. II, aqua marina manus abluentes seque purgantes ad librorum divinorum interpretationem accesserunt.

Hebræi multas adhibebant lotiones.

Lotio a lege præcepta sacrificaturis.

Ab Hebræis lustrandi ritum didicerunt Ægyptii, apud quos sacerdotes bis quoque de die, bis de nocte se lotione purgabant, ut Herodotus lib. II testatur. Quare cum hieroglyphicis, quæ ipsis solemnes erant, litteris puritatem ac sanctitatem exprimere vellent, non modo ignem, verum etiam aquam pingebant, ut Horus prodidit. Ad gentiles deinde prope omnes manavit consuetudo, ut in atriis adituque templorum aquam vivam et grandia haberent vasa, quæ scriptoribus græcis περιῤῥαντήρια λούτρα, id est *aspersoria lavacra* dicuntur, in quibus se nimirum expiabant priusquam in fanum ingrederentur. Sanctæ vero Ecclesiæ moderatores eam consuetudinem ad excitandam augendamque pietatem converterunt, dum peculiari quadam precum formula elementum aquæ consecratum in vestibulis Ecclesiarum exponi publice voluerunt, quo intraturi sese aspergentes simul corporis animique munditiem curarent, ut puriores in conspectum Numinis aræque divinæ succederent. Eusebius lib. X *Eccl. Hist.* cap. IV, morem hunc exponens ait esse ἱερῶν καθαρσίων σύμβολα, *sacrarum purgationum symbola*. Quare hujus aquæ lustralis usum nemo sapiens parvi momenti æstimabit, aut contemnendum ducet, qui cum animo suo reputaverit, quantam vim Ecclesiæ preces undæ concilient ad devotionem animi excitandam labesque eluendas : qua de re theologos consule in III part. D. Thomæ, *Quæst.* LXXXVII, art. 3, præsertim nostrum Vasquez, qui hanc quæstionem pulchre, et Stephanum Durantium *De Rit. Eccles.*, qui hoc argumentum fuse docteque tractat. Hic tantum addo docti Philonis commendandam animadversionem, qui loco supra citato mosaica περιῤῥαντήρια illustrans, illam undæ aspersionem ante ingressum templi fieri solitam, notat non fuisse puram aquam, sed admixtam cineri : quo, inquit, admoneantur illi qui ad Dei cultum accedunt, ut ante omnia se suamque naturam intelligant, et se terram et aquam esse recognoscant; in quæ etiam morte sunt redituri. Hoc nempe modo in animo gignitur modestia Numinisque veneratio, qua quisque cum magno Abrahamo dicat *Gen.* XVIII, 27 : « Loquar ad Dominum, cum sim pulvis et cinis : » simile quid Job de se insinuat cum ait : « Tamen sordibus intinges me; » vel, ut in Hebræo est, *tunc in foveam*, vel, ut alii vertunt, *in sepulcrum intinges me*, significans se in sordes, pulverem ac putredinem in sepulcro redigendum; et quantumvis immaculatæ vitæ innocentia et candore morum conspicuus exstitisset, nequaquam tamen in conspectu Dei se purum ac mundum repertum iri, si Deus summo secum jure velit agere.

Ægyptii hieroglyphico aquæ puritatem designant.

Gentiles in fanis lavacra habebant.

Ecclesia aquam benedictam ad corporis animique lustrationem adhibet.

Cur ab hebræis aquæ lustrali cineres admisceantur.

32. NEQUE ENIM VIRO QUI SIMILIS MEI EST RESPONDEBO; NEC QUI MECUM IN JUDICIO EX ÆQUO POSSIT AUDIRI. — Profitetur valde imparem esse hominis cum Deo congressum, quia nimis dispar est, et inæqualis utriusque conditio, cum ab invicem infinito distent intervallo; ac proinde nolle se cum eo, quin imo nec posse contentiosum, ut dicitur, funem trahere aut judicio disceptare : (hoc enim vocat *respondere*, quo verbo non semel hoc cap. in ista significatione usus est). Hinc licet, inquit, in me acerbissimus sit, et tanquam sceleratissimum supplicio atrocissimo afficiat, minime obmurmurabo aut contradicam ei, quia non possum ei sicut homini litem intendere, aut in jus, quo teneatur, vocare. Id quod Septuaginta nonnihil clarius expresserunt his verbis, οὐ γὰρ εἶ ἄνθρωπος κατ' ἐμέ, ᾧ ἀντικρινεῖμαι, ἵνα εἴδωμεν ὁμοίωμαδὸν εἰς κρίσιν, *non enim es homo sicut ego, cui contradicam, ut veniamus pariter in judicium* : in judicium proprie veniunt partes litigantes; qui ergo cum Deo litigat venit cum eo in judicium, ubi idem est judex et pars adversa, quod longe reddit inæqualem ac deteriorem litigantis cum eo conditionem. Quamobrem Job, quantumvis conscientia teste insons sibi videretur, prudenter nihilominus omnem cum Deo subterfugit litis contestationem, quam omnes etiam sancti semper horruerunt ac detractarunt, illud Davidis usurpantes *Psalm.* CXLII, 2 : « Non intres in judicium cum servo tuo, » ubi Deum intrare cum aliquo in judicium, non est Deum venire ad judicandum illum, et judicem illius se exhibere; sed est Deum cum aliquo contendere, expostulare, et quasi adversarii personam in judicio suscipere, eo nimirum sensu, quo præsens Jobi locus, cum quo consentit, jam expositus est : nam qui cum Deo contendit, etiamsi fuerit insons ad alios homines comparatus; semper tamen deprehenditur esse reus et sons apud Deum. Quocirca David *ibid.* subdit : « Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, » quod idem est cum eo quod Job *supr.* vers. 2 dixit : « Quod non justificetur

Vers. 32.

Impar est hominis cum Deo litigare.

Job non vult cum Deo congressus.

Sancti omnes subterfugiunt judicialem cum Deo contentionem.

homo compositus Deo, » ubi satis hoc explicatum est.

Vers. 33.

Nemo potest esse judex aut arbiter Dei.

33. NON EST QUI UTRUMQUE VALEAT ARGUERE, ET PONERE MANUM SUAM IN AMBOBUS. — Hoc ad idem pertinet argumentum, quo probat Deum in jus vocari non posse, quia scilicet nemo est qui valeat ei jus dicere, vel possit eum arguere, si causam suam male ageret, « et ponere manum suam in ambobus, » id est, qui auctoritate sua quasi manu imposita utrumque coerceat, si opus sit : nam ubi duo litigant, ibi fere ambo delinquunt et exorbitant, ut opus sit aliquo, qui eos arguat et compescat. Quis autem id faciet Deo cum homine disceptante? Septuaginta vertunt, εἴθε ἦν ὁ μεσίτης ἡμῶν, καὶ ἐλέγχων καὶ δικαιοῦν ἀναμέσον ἀμφοτέρων, *utinam esset nobis mediator, et arguens et disceptans inter utrumque*, ubi in Edit. Rom. perperam *meditans* pro *medians* legitur, est enim μεσίτης proprie *sequester* seu *mediator*, qui dissidentes componit; ἐλέγχων vero dicitur, qui æquitati acquiescere nolentem *arguit* increpatque; δικαιοῦν denique dicitur is qui *audit* disceptantes inter se ut judex aut arbiter, qui utramque partem non tantum audire debet, sed peraudire, hoc est ad finem usque audire, quod δικαιοῦν proprie significat. Itaque « ponere manum in ambobus, » vel, ut Hebræa habent, *super ambos*, est partes dissidentes junctis utrinque dexteris conciliare, litemque dirimere ac componere, quasi sequestrum, et mediatorem arbitrumque : hoc enim modo Arabes fœdus inire vel renovare solitos docet Herodotus in *Thal.* Hac item ratione qui duos dissidentes inter se conciliat solet modo hunc modo illum increpare, ut ita mutuo sibi invicem cedant : quemadmodum S. Paulus facit in Epistola ad Romanos, dum arbitrum agit inter gentilem et judæum, modo deprimens gentilem, et modo humilians judæum. Atque hoc ipsum erat quod Job ait, non esse qui possit « ponere manum suam in ambobus, » quasi utrumque detinendo ne pergat in alterum; vel quasi utrumque percutiendo, ut humilientur invicem, et justa satisfactione utrique compescatur. Nullus certe Deum inter et hominem sequester et mediator, qui quasi manum in ambobus poneret, esse potuit præter Christum : « unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, » ait Apostolus I *Timoth.* II, 5. Quem locum pulchre sic illustrans Theodoretus : « Unus, inquit, est conciliator pacis, qui ea quæ erant inter se disjuncta et distantia conjunxit. Christum autem hominem nominavit, quoniam vocavit intercessorem : homo enim factus fuit intercessor. Et quemadmodum qui duos quospiam manibus inter se conserentes et confligentes vult reconciliare se medium interponens, et hunc quidem dextera, illum vero sinistra tenens ad amicitiam deducit et conjungit : ita ipse, cum divinam naturam humanæ unisset, inviolabilem, et quæ non potest dissolvi, pacem conciliavit. » Vide plura de Christo mediatore apud S. Gregorium lib. IX *Moral.* cap. XXI, et Pinedam hic atque Cornelium ad locum Apostoli iam citatum.

Christus unicus fuit mediator inter Deum et hominem.

34 et 35. AUFERAT A ME VIRGAM SUAM, ET PAVOR EJUS NON ME TERREAT. LOQUAR, ET NON TIMEBO EUM : NEQUE ENIM POSSUM METUENS RESPONDERE. — Si, inquit, Deus virgam auferret, qua me percussit, et quam etiamnum habet ad plagam intentam, liceretque mihi a dolore et metu pauxillum respirare, loquerer cum minore perturbatione ac motu; nunc autem pavor ex dolore et divina majestate conceptus omnem mihi respondendi facultatem præcludit; quo seposito, et liber existens a mea calamitate, audebo secundum consideratione humanæ imbecillitatis ex testimonio conscientiæ nonnihil pro me meaque innocentia Deo respondere. In Hebræo ad verbum est, *non sic ego mecum*, et ita interpretatur Chaldæus, id est, non enim talis sum, qualem me tot calamitates significant iis qui animi conscientiam ex commodis vel incommodis externis æstimant; quod etiam Septuaginta intellexerunt ita transferentes, οὐ γὰρ οὕτω συνεπίσταμαι, *non enim sic mihi conscius sum*, id est, mihi conscius non sum talem esse, qualem vos me putatis. In quo maxime considerandum est, tantam habere vim conscientiam bene actæ vitæ, ut homo infirmus natura sua et culpæ obnoxius audeat cum Deo, infinita potentia et bonitate prædito, de sua integra et inculpata vita disceptare, ac dicere quod hic Job ait : « Loquar, et non timebo eum : » quare merito S. Paulus de isto testimonio gloriatur dicens II *Corinth.* I, 12 : « Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, » in hoc suam gloriam et exsultationem collocabat, non quod ab hominibus laudabatur, quorum attestatio sæpissime fallit; sed quod a conscientia sua coram Deo non increpabatur; cujus testimonium communiter non errat; et S. Joannes ait I *Epist.* III, 21 : « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, » non sane vanam et temerariam, sed verisimilem et probabili persuasione fulcitam. Modeste tamen huic conscientiæ testimonio fidendum est nobis illud S. Pauli cogitantibus : « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; » illud quoque S. Augustini : « Debet quisque cum tremore exsultare, quia donum Dei est unde exsultat, non meritum suum. » Et hoc modo hæc concilianda sunt cum iis quæ *supr.* vers. 20 allata sunt. Optandum quidem maxime est ejusmodi vitam agere, ut cum adversa et calamitosa fortuna fuerimus oppressi, nullius nobis conscii criminis simus, cujus pœnas Deus a nobis ne repetat vereamur : ita enim magno et erecto animo cum molestiis et ærumnis conflictabimur. Non enim dubium est, quin optimorum consiliorum conscientia firmissima sit rerum incommodarum consolatio, quæ S. Jobum in tot tantisque malis vehementer confirmavit, ne desertus ab omnibus, circumventus a multis, animo et spe caderet; ubi

Vers. 34 et 35.

Petit Jobmeta liberari, ut respondere Deo valeat.

Quanta sit conscientiæ bene actæ vitæ fiducia.

Modeste fidendum testimonio conscientiæ.

pro arcana afflictorum disciplina cum Joanne a Jesu Maria observandum, duo certe mirabilia in veteranis Dei cultoribus cohærere, scilicet magnanimitatem cum Deo agendi, et quamdam velut oppressionem animi a Dei majestate per immissa afflictionum tela deterriti : illud a conscientiæ testimonio, hoc a cruciatuum magnitudine genitum videtur.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Leniendo dolori varias vias tentat Job : lamentatur, plangit, tantorum cruciatuum causas inquirit, misericordiam implorat, rogans a tam acerbis doloribus liberari; tum quia Dei figmentum est; tum quia Deo minime opus est istiusmodi pœnali examine ad veritatem ab ipso tanquam reo extorquendam : ad extremum orat ut remissius agat, et sibi tempus respirandi ac plangendi indulgeat antequam moriatur, optans non fuisse natus, aut ab utero translatus ad tumulum, ut tantarum expers esset ærumnarum.

1. Tædet animam meam vitæ meæ, dimittam adversum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ. 2. Dicam Deo : Noli me condemnare : indica mihi cur me ita judices. 3. Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, et opprimas me opus manuum tuarum, et consilium impiorum adjuves? 4. Numquid oculi carnei tibi sunt : aut sicut videt homo, et tu videbis? 5. Numquid sicut dies hominis dies tui, et anni tui sicut humana sunt tempora, 6. ut quæras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? 7. Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. 8. Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me totum in circuitu : et sic repente præcipitas me? 9. Mementō quæso quod sicut lutum feceris me, et in pulverem reduces me. 10. Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? 11. Pelle et carnibus vestisti me : ossibus et nervis compegisti me : 12. Vitam et misericordiam tribuisti mihi, et visitatio tua custodivit spiritum meum. 13. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris. 14. Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi : cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? 15. Et si impius fuero, væ mihi est : et si justus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria. 16. Et propter superbiam quasi leænam capies me, reversusque mirabiliter me crucias. 17. Instauras testes tuos contra me, et multiplicas iram tuam adversum me, et pœnæ militant in me. 18. Quare de vulva eduxisti me, qui utinam consumptus essem ne oculus me videret! 19. Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum. 20. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum : 21. Antequam vadam et non revertar, ad terram tenebrosam, et opertam mortis caligine : 22. Terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Vers. 1. Job exemplum hominis afflictissimi latium quærentis.

1. TÆDET ANIMAM MEAM VITÆ MEÆ, DIMITTAM ADVERSUM ME ELOQUIUM MEUM, LOQUAR IN AMARITUDINE ANIMÆ MEÆ. — Loquitur hic S. Job in persona hominis afflicti secundum animi conceptiones, quas ei tristitia subministrat; unde primum recenset tædium, quo afficitur in hac vita, propter tribulationes, quas adeo graves patiebatur, ut etiam ei vitam ipsam redderent exosam : licet enim vitam Aristoteles lib. IX *Ethic.* cap. IX, in iis quæ per se bona et jucunda sunt ait numerari; unde colligit αἱρετὸν τὸ ζῆν *vivere esse optabile*, maxime viris bonis, quorum vita beatissima est et cum virtute conjuncta; tamen negari non potest tantum posse esse cruciatum ut vitæ fructui præponderet, ideoque merito mors vitæ anteponenda videatur. Job itaque in tali rerum articulo constitutus de sua miseria queritur, et laxatis ori habenis lamentatur, tentans omnes vias doloris leniendi; et simul satagens, ut afflictis vivum in se exemplum præbeat luctæ carnis et victoris spiritus. Nimirum egregius virtutis actus est mœrorem ingravescentem elevare, ne animum, uti solet, opprimat, et in delirium aut verba parum pia præcipitet : quod iis qui de gravissimis affectionibus curandis consultant expendendum est, ut Jobi et aliorum virorum sanctimonia vitæ insignium exemplo norint animum in angustias compulsum non esse importuno silentio aut intempestiva severitate exacerbandum, sed modis multis leniendum, adeoque multa dexteritate opus esse ad subtrahenda irritamenta, et ad casta oblectamenta vel saltem refrigeria invenienda.

Porro modus ille dicendi : « Dimittam adversum me, » perelegans, et ad animi anxietatem significandam appositus est, ac si Jobus diceret : Ne precor malis obruar; liceat, quæso, paulo fidentius loqui, non enim cruciatum immanem ferre possum; equidem nec divinam providentiam reprehendere, nec de Deo conqueri; sed adversus meipsum infelicem verborum jacula contorquere volo. « Loquar in amaritudine animæ meæ, » id est, ex abundantia cordis mei mœstitia pleni jam eructabo verba mea coram Deo. Simili omnino phrasi usus est cap. VII, 11, ubi postquam se statim moriturum dixit, addidit hæc eadem verba : « Quapropter ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. » Ad Deum autem eloquium suum convertit, ut consolationem, quam ab hominibus recipere nequit, a Deo obtineat.

Partes veri pœnitentis.

Tropologice hæc Jobi verba optime congruunt ei qui confiteri peccata sua cupit, et eorumdem remissionem impetrare, quem in primis vitæ in peccatis transactæ tædium habere ac fastidium necesse est : talis itaque cum Jobo dicat : « Tædet animam meam vitæ meæ, » displicet mihi valde vita improba, mirum in modum illius me pœnitet. Deinde seipsum accusare debet, non excusare, quapropter ait : « Dimittam adversum me eloquium meum : » quo loco D. Gregorius sic scribit : « Quasi pro se eloquio suo utitur, qui prava quæ gessit defendere excusationibus conatur; sed adversum se eloquium dimittit, qui accusare in se hoc incipit quod erravit, » etc. Præterea dolorem adferre ac contritionem oportet : « Loquar, inquit, in amaritudine animæ meæ. » Ad quem locum pulchre S. Gregorius : « Qui culpas, inquit, suas detestando loquitur, restat ut has in amaritudine animæ loquatur, ut hæc ipsa amaritudo puniat quidquid lingua per mentis judicium accusat, » etc. Cui conformiter D. Bernardus serm. 3 *De Apost. Petro et Paulo* ad illa verba *Matth.* XXVI, 75 : *Petrus egressus foras flevit amare* : « In *egressu*, inquit, confessionem, in *amaro fletu* compunctionem cordis intellige, » etc. Hunc in modum si pœnitens os aperiat ac loquatur, confessariique præceptis pareat, veniam consequetur.

Vers. 2. Job rogat a se criminis suspicionem amoveri.

2. DICAM DEO : NOLI ME CONDEMNARE : INDICA MIHI CUR ME ITA JUDICES? — Ista verba : « Noli me condemnare, » ad culpæ ostensionem seu promulgationem judicialem pertinent, ut patet ex interpretatione Septuaginta interpretum ita vertentium, μὴ με ἀσεβεῖν διδάσκα, *noli me docere impium esse*, id est, noli more docentis ostendere aliis me impium esse, quod in judicio fit, dum judex patibulo reum addicens, crimen testibus probatum ostendit. Hoc ipso quippe, quod Deus Jobum acerbius quam reum quemlibet afflictabat, ostendere videbatur illum sceleris convictum; qui sane sensus optime cohæret expensis circumstantiis, et opinione adversariorum arbitrantium neminem nisi ob sua scelera graviter a Deo accipi. Tantumdem ergo Job agit dum ait : « Noli me condemnare, » ac si precaretur in hæc verba : Ne me, summe Deus, peccatorem pronunties per hanc vexationem : Ne, quæso, ita tantumque me affligas, ut omnes qui hoc vident, aut aliquo modo norunt, judicent me propter peccata gravissima talia perpeti : nam dum sic mecum agis, antagonistarum meorum opinione reum me peragis scelerum immanissimorum. Qui sensus ex Hebræo evidentius patet : « Ne peragas reum me, » id est, ne declares vel ostendas esse me tali pœna dignum, et ad eam a te condemnatum pro criminibus meis. Ita plerique interpretes hunc locum exponunt. Possunt tamen æque commode hæc verba sic accipi cum D. Thoma et Sanctio quasi præambula sint, et ad captandam Dei benevolentiam proferantur; quomodo etiam ad præviam futurorum verborum excusationem pertinent. Dixerat quippe se tædio victum verba velle profundere, ubi crebro aliquid minus limatum et expensum solet animis afflictis excidere : quocirca « noli, inquit, me condemnare, » si videlicet verbum aliquod parum mite protulero, qui tam immaniter infestor, ut nequeam per otium verba præmeditari atque disponere. Orat itaque Jobus ne irascatur Deus, aut vitio vertat, quod tantum sibi libertatis assumat, ut ad Deum videri possit locutus esse liberius. Eodem modo Abraham *Gen.* XVIII, 30 : « Ne quæso, inquit, indigneris Domine, si loquar; » et iterum *ibid.* vers. 32 : « Obsecro ne irascaris, Domine, si loquar adhuc semel. » Hoc idem nunc agit Jobus, orat enim sibi ut liceat non invito Deo coram ipso loqui; quod nihil est aliud quam petere loquendi facultatem, qua veluti obtenta Deum interrogat.

Job a Deo petit licentiam liberius loquendi.

INDICA MIHI CUR ME ITA JUDICES? — Id est affligas et punias. Est metonymia frequens in Scripturis. Hæc verba sunt animi plane purissimi, qui nihil sibi conscius sit, *q. d.* Quonam merito meo scelestus videor a te haberi, cum in me tanquam in hominem iniquum animadvertas? Non sibi persuadebat Job, quod Deus illum, ut amici ejus opinabantur, judicaret, nec credebat se merito suo tot accepisse vulnera, cum nullius flagitii sibi conscius esset : quare interrogat id, non quod dubitet, aut secus opinetur, sed ut spe bonitatis et æquitatis Dei confirmetur : est enim hæc interrogatio negatione explicanda, sicut illa quæ post pauca sequitur : « Numquid oculi carnei tibi sunt? » etc. Felix autem ille qui perver-

Job petit cur nullius sibi criminis conscius ita affligatur.